

ПОТЕНЦІАЛ ТЕОРІЇ МЕДІАТЕКСТУ У ВИКЛАДАННІ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН

ШЕБЕШТЯН Ярослава, кандидат філологічних наук, доцент,

ORCID – <https://orcid.org/0000-0002-3003-5218>;

ШАПОВАЛОВА Галина¹, кандидат філологічних наук, доцент,

ORCID – <https://orcid.org/0000-0001-8935-5673>.

Ужгородський національний університет, м. Ужгород, Україна.

¹ Кореспондентний автор Шаповалова Г., e-mail: halyna.shapovalova@uzhnu.edu.ua

Стаття надійшла до редакції 23.09.2025 р.

Надіслано після редагування 30.09.2025 р.

Рекомендовано до видання 06.11.2025 р.

Цитування: Шебештян Я., Шаповалова Г. Потенціал теорії медіатексту у викладанні журналістичкознавчих дисциплін. Образ. 2025. Вип. 3 (49). С. 178–189. [https://doi.org/10.21272/Obraz.2025.2\(48\)-178-189](https://doi.org/10.21272/Obraz.2025.2(48)-178-189)

Вступ. Екзистенційні виклики зумовлюють потребу якісної української журналістики, а отже – осмислення інструментів удосконалення сучасних медіа, підготовки фахівців.

Актуальність і мета. Необхідність поліпшення роботи українських медіафахівців за допомогою вдосконалення медіаосвіти зумовлює актуальність дослідження. Метою є вивчення можливостей застосування теорії медіатексту у викладанні журналістичкознавчих дисциплін для підвищення якості університетської підготовки сучасного українського журналіста.

Методологія. Основними є загальнонаукові методи емпіричного рівня, корисні для з'ясування особливостей складових теорії тексту, специфіки навчальних курсів, встановлення переліку стрижневих понять тощо. Аналітико-синтетичне опрацювання матеріалу здійснено за допомогою аналізу та синтезу, абстрагування й узагальнення, а також на основі врахування власного науково-педагогічного досвіду. Потреба висловлювати наукові припущення, гіпотетичні міркування зумовила застосування аксіоматичного та гіпотетико-дедуктивного методів.

Результати. Концептуальним у системі журналістських знань є розуміння природи, ознак, системи і структури, одиниць, компонентів медіатексту та явищ, пов'язаних із обставинами його актуалізації. Ми встановили, що відповідні теоретичні положення варто застосовувати у журналістичкознавчих дисциплінах, зосереджених на медіатекст; визначили необхідний і достатній корпус понять, важливий для наукової інтерпретації журналістської творчості; запропонували методику інтегрування в медіаосвіту текстознавчих положень, термінів; сформували темарій.

Висновки. Оскільки природа журналістики пов'язана з мовною діяльністю, вивчення медіатексту актуальне. Удосконалення методологічних засад викладання журналістських дисциплін з урахуванням можливостей медіатекстознавства зумовлює новизну розвідки. Потенційне значення результатів полягає в тому, що вони корисні в освітньо-прикладному сенсі, для осмислення чинників підвищення ефективності медіаторчості, соціальної значущості ЗМК, у розв'язанні проблем, пов'язаних із висвітленням чутливої тематики, генеруванням медіатекстів за допомогою ШІ тощо.

Ключові слова: текст, медіатекст, теорія тексту, медіатекстознавство, гносеологічний потенціал, методика викладання, журналістська освіта, якість журналістики.

Вступ. З огляду на сучасний стан української журналістики, виклики в різних галузях функціонування держави, зокрема в освітній, виникає нагальна потреба вдосконалення університетської методики. Очевидними стають прогалини фундаментальної підготовки медійників, які можуть демонструвати високий інтелектуальний рівень, зразкове володіння сучасною українською літературною мовою, тобто сприяти реалізації функцій професійної журналістики. *Актуальним* вважаємо з'ясування можливостей теорії медіатексту в університетській підготовці комунікаційника. Обґрунтування розвитку, удосконалення методологічних засад викладання журналістських дисциплін з урахуванням можливостей медіатекстознавства зумовлює *новизну* розвідки.

У фокусі цього дослідження – комплексна методологічна проблема. По-перше, лінгвістика як одна з найбільш розвинених, теоретично й концептуально багатих галузей фундаментальних знань, де все взаємопов'язане, передбачає залучення понять різних рівнів, законів функціонування та еволюції мови тощо, а тому є складною для опанування здобувачами без ґрунтовної підготовки. Отже, тут проблема полягає у визначенні пріоритетів, відборі тих чи інших наукових положень, найбільш корисних для майбутніх медійників. По-друге, питанням без відповіді наразі залишається інтегрування найсуттєвіших теоретичних позицій медіатекстознавства в журналістскознавчі курси й у відповідні наукові соціокомунікаційні підрозділи загалом. По-третє, із вищезазначеного випливає потреба визначення конкретного переліку основних освітніх компонентів, де теоретичні положення теорії медіатексту заповнять прогалини, поглиблюють знання тощо. По-четверте, генетичні зв'язки між наукою про соціальні комунікації та лінгвістикою, зокрема теорією тексту, зумовлюють потребу коректного терміновжитку, використання апробованих понять, відшліфованих, лексикографічно опрацьованих дефініцій у метамові соціальних комунікацій.

Досліджувана проблема стосується різних галузей, а відповідно й аспектів: журналістскознавчого та лінгвістичного / медіатекстознавчого. Спираємося на багатий науковий доробок таких українських учених, як І. Ковалик [2], І. Кочан [3], А. Мамалига [6], Л. Мацько [2], М. Плющ [2], Т. Радзівєвська [4], В. Різун [5; 6], К. Серажим [8], М. Феллер [6] та інших. Особливо значущими для нас є міжгалузеві розвідки різних років, де успішно поєднано масмедійний емпіричний матеріал та науковий текстознавчий підхід, вдало задіяно медіалінгвістичні критерії й терміноапарат. З відносно нових праць відзначимо розвідки про сутність понять «медіадискурс» і «медіатекст» [12], особливості медіатексту й медіадискурсу в медіапросторовому контексті [9], історичний вимір метафор у цифровому тексті [20]. Загалом обрана нами цікава й перспективна тема майже не досліджена. Цією розвідкою ми доповнюємо й розвиваємо власні ідеї та вже апробовані напрацювання з медіатекстознавства, спираємося й на наші теоретичні розробки, методологічні пропозиції, втілені в багатьох публікаціях [13; 14; 15; 16; 17; 18].

Метою дослідження є вивчення можливостей застосування теорії медіатексту у викладанні журналістскознавчих дисциплін для підвищення якості університетської підготовки сучасного українського журналіста. Серед *завдань* основними є такі: 1) у теорії медіатексту з'ясувати позиції, обов'язкові для підготовки сучасного журналіста; 2) розглянути теоретичні положення в контексті журналістскознавчих галузей / дисциплін, окреслити шляхи інтегрування відповідних наукових напрацювань у навчальні курси; 3) відібрати актуальні в журналістській освіті й науці медіатекстознавчі поняття, сформулювати необхідний термінологічний мінімум; 4) запропонувати методику ширшого залучення теорії медіатексту в навчання журналіста.

Методи дослідження. Методологічна основа розвідки – засади сучасної гносеології (принципи, загальнологічні методи і прийоми вивчення фактичного матеріалу). Мета і завдання дослідження зумовлюють застосування здебільшого традиційних наукових методів. Серед них найбільш результативним є інструментарій

емпіричного рівня: опис, спостереження, порівняння, які потрібні для з'ясування змістових складових теорії тексту, характеристики контенту основних навчальних курсів, встановлення переліку стрижневих понять тощо. А оскільки увесь залучений емпіричний матеріал потребує аналітико-синтетичного опрацювання, задіюємо різні типи аналізу та синтезу (елементарно-теоретичний, структурно-генетичний, контент-аналіз, дискурс-аналіз), абстрагування й узагальнення; при цьому спираємося на власний науково-педагогічний досвід. У зв'язку з необхідністю виходити з наявних обґрунтованих позицій, висловлювати наукові припущення, гіпотетичні міркування, застосовуємо й аксіоматичний та гіпотетико-дедуктивний методи.

Результати й обговорення. Теорія тексту / медіатексту посідає особливе місце серед професійно орієнтованих дисциплін. Університетська практика демонструє різні шляхи опанування науки про текст: як самостійного навчального курсу «Текстознавство / Медіатекстознавство», «Теорія тексту / медіатексту», так і в контексті інших дисциплін, зокрема циклу «Теорія і практика журналістики» (див. Дод. 1). Текстознавство, ґрунтуючись перш за все на лінгвістичних категоріях, стосується й багатьох інших аспектів породження та функціонування твору. Тому просторово-часова зумовленість усіх особливостей медіатексту актуалізує значущість теоретичних засад текстознавства для різних інших галузей і дисциплін, де вивчають соціальну комунікацію. Зазначену спорідненість наук доводить і широкий ужиток лінгвістичних терміноодиниць у журналістичнознавчому дискурсі. Реалізація функцій засобів масової комунікації передбачає створення й оприлюднення конкретних різних за обсягом, формою втілення текстів, а тому обов'язковими для розуміння та вивчення вважаємо всі основні складові теорії медіатексту, як-от: *природа, ознаки, одиниці та компоненти журналістського тексту, його функції, закономірності сприйняття, різновиди за формою втілення* (усні й письмові; монологічні й діалогічні) і *способом викладу* (розповідь, опис, роздум), *стильова та жанрова специфіка* тощо. Глибоке опанування багатьох аспектів теорії медіатексту, свідоме застосування відповідних знань у фаховому текстотворенні необхідні у діяльності професійного журналіста.

Засади теорії тексту сформувалися в контексті різних лінгвістичних галузей і по-стали на основі наукових положень загального мовознавства, лексикології, граматики, стилістики, прагматики, семіотики, герменевтики тощо. В українській науці ключову роль відіграли дотепер актуальні дослідження таких учених, як І. Ковалик [2], І. Кочан [3], А. Мамалига [6], Л. Мацько [2], М. Плющ [2], К. Серажим [8], М. Феллер [6] та багатьох інших. Зараз текстознавство, хоч і зберігає міжгалузевий синтетичний характер, є самостійною наукою, предмет вивчення якої – текст як одиниця мови / мовлення. Тут уже сформовано самостійний терміноапарат, вироблено спеціальні методи, окреслено основні напрями й проблеми.

З огляду на те, що центральним поняттям теорії тексту є текст / медіатекст, професійному мовцеві необхідно розуміти його *природу*. Серед багатьох дефініцій і підходів в окресленні визначальних рис виокремимо найбільш суттєві. Текст, зокрема й медіатекст, – це своєрідна структурно-сміслова єдність, одна з ланок комунікації. Як акт спілкування і вияв мисленнєво-мовленнєвої діяльності людини, він детермінований специфікою адресанта-індивідуума, метою, інтенціями, завданнями, просторово-часовими обставинами тощо. У комунікації циркулюють значні текстові масиви, «твори мовлення, що постали за системою певної мови, відображають ту або іншу ланку дійсності і створені у відповідності з різними комунікативними завданнями» [2, с. 6]. Концептуальне значення для розуміння студентами природи тексту мають, на наш погляд, найбільш вдалі дефініції, які варто враховувати в навчальному процесі.

Зокрема у відомому й авторитетному в українській лексикографії «Словнику лінгвістичних термінів» Д. Ганича, І. Олійника текст (< лат. *textum* – тканина, зв'язок, побудова) розглядають як «повідомлення, яке складається з кількох (чи багатьох) ре-

чень, характеризується змістовою й структурною завершеністю і певним відношенням автора до змісту висловлення. Таким чином, текст становить сукупність речень, що пов'язані і змістом (у кожному наступному реченні використана попередня інформація), і лексико-граматичними засобами (узгодження форм часу і способу дієслів, використання займенників, споріднених чи синонімічних слів тощо). Зв'язки між реченнями в тексті можуть бути контактні й дистантні» [1, с. 303]. Максимально докладно й повно визначено цю одиницю в енциклопедії «Українська мова». Текст тут переконливо інтерпретують як «писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною тематичною і сюжетною заданістю» [11, с. 679]. Текст містить словесні масиви (їх ще називають цілісностями або надфразними єдностями), лінійні сукупності тематично і структурно об'єднаних речень. «Текст як вища форма реального вияву комунікативної сутності мови має свою мікро- і макросемантику» [11, с. 679]. Серед багатьох лінгвальних одиниць текст, як і речення, особливо вирізняє здатність виконувати комунікативну роль, а «функціональна якість мовлення визначається лише на текстовому рівні, щонайменше – на рівні надфразної єдності, абзацу» [11, с. 680].

Оскільки медійники задіюють усі форми мовлення – усну (радіо, телебачення, новітні ЗМК) та письмову (друковані традиційні ЗМК й онлайн-медіа), – актуальними для них є тлумачення, де враховано відповідну специфіку. Наприклад, у колективній праці «Методика проведення лінгвістичного аналізу тексту» І. Ковалика, Л. Мацько, М. Плющ схарактеризовано текст як «писемний або усний мовленнєвий потік, що являє собою послідовність звукових, графемних елементів у синтаксичних структурах (реченнях), які виражають комплекс пов'язаних між собою думок (суджень). Текст – це усне висловлення або відтворений на письмі «свідомо організований результат мовотворчого процесу» [2, с. 7].

Природа тексту безпосередньо пов'язана з його *ознаками*, поняття про які є важливими і в теорії тексту, і в журналістській творчості, тобто процесі підготовки медіатекстів. Тут із численних наукових напрацювань виокремимо найбільш суттєві для журналіста положення. Перш за все заслуговують на увагу іманентні, пов'язані з природою, а тому визначальні, риси. Різні вчені довели, що це – *зв'язність, цілісність, лінійність, членованість, викінченість, просторово-часовий континуум* [1; 11; 2; 3]. Узагальнену характеристику цих ознак ми спробували подати в термінологічному словнику-мінімумі до посібника «Теоретико-практичні питання текстознавства» [13]. Професійному мовцеві-медійнику доречно в контексті різних дисциплін розуміти абстрактний і конкретний вияви вербального твору. У першому випадку йдеться про абстрактну одиницю емічного рівня – *текстему* (одиницею мови), тобто ідеальну модель з іманентними ознаками; у другому – конкретний, індивідуальний, неповторний результат мовотворчості індивідуума – *текст / твір* (одиницею мовлення). Саме тексту як індивідуальному вияву притаманні всі риси, пов'язані з особистістю автора (рівень освіченості, ерудованості, уподобання та ін.), впливами національного, культурного, політичного тощо середовища.

Крім ознак, зумовлених природою, професійний текст (яким, безперечно, є журналістський) має відповідати *культуромовним комунікативним критеріям*. Тому обов'язковими ознаками медіатексту можна вважати риси, що свідчать про високий якісний рівень: *правильність, нормативність, змістовність, логічність, точність, ясність, багатство, різноманітність*. Цю думку ми обґрунтували в окремій розвідці [18], де докладно схарактеризували кожен з ознак й аргументували їхню важливість у сучасному українському журналістському мовленні.

Підкреслимо, що ні первинні, іманентні, ні вторинні, культуромовні риси не виявляються поокремо, а реалізуються комплексно, забезпечуючи гармонійну єдність змісту та форми, комунікативну ефективність медіатвору.

Не потребує доведення, що сучасна українська літературна мова, як і інші національні мови, забезпечує всі сфери життя суспільства (освітню, культурну, економічну, політичну, наукову, релігійну тощо), де функціонують різноманітні за змістом, стилем, жанром, обсягом, аудиторною орієнтованістю та ін. тексти. Тому звертаємо увагу ще на таку своєрідність медіатексту, як *інтегрованість*, включеність у масовокомунікаційний простір, зумовленість природною журналістики, метою, завданнями, роллю в соціумі. Як центральна ланка масового інформування медіатекст вирізняється серед інших творів – власне публіцистичних, художніх, ділових, наукових, конфесійних, розмовних. Крім того, принципи журналістики, необхідність неупереджено, правдиво, максимально повно і вчасно інформувати суспільство про соціально значущі явища, факти, події, детермінують особливу *публіцистичну модальність* (домінування в текстах нейтрального емоційного забарвлення, суб'єктивно-об'єктивна інтерпретація реальності буття), а також *істинність / правдивість*.

Сучасному масовокомунікаційному національному й закордонному продукту не завжди притаманні ці визначальні для якісної журналістики ознаки, оскільки численними є відхилення від принципів, професійних стандартів, моралі. Яскравим прикладом тотальної деградації можна вважати російську «журналістику» періоду російсько-української війни, де тексти, зберігаючи іманентні ознаки (когезію, когерентність, викінченість тощо), далекі від дійсності, правдивості, етичності тощо. На жаль, і в українському медіапросторі спостерігаємо матеріали, що ґрунтуються на персональній доцільності, ситуативних індивідуальних потребах авторів, а не на суспільному благу, тобто далекі від ідеалу твори. До цього постійно привертають увагу і науковці, і представники міжнародних організацій, професійних спільнот, громадянського суспільства.

Крім зазначеного, природою журналістики зумовлена потреба нерозривного зв'язку змісту медіатекстів із позамовною дійсністю, відповідності реальному історичному часу, дещо спрощеної, розрахованої на масову аудиторію інтерпретації буття, відносно невеликого обсягу, добору мовних ресурсів переважно публіцистичного функціонального стилю сучасної української літературної мови.

Оскільки текст / медіатекст в ієрархії лінгвальних одиниць є найвищою синтетичною складовою, то в нього як органічні входять всі менші одиниці мови / мовлення – від сегментних до суперсегментних, комунікативних і некомунікативних, які виконують різні функції й перебувають у взаємозв'язках: формально-граматичних, семантичних, логіко-поняттєвих. У теорії тексту відповідні наукові положення посідають важливе місце та здебільшого ґрунтуються на фундаментальних різногалузевих мовознавчих дослідженнях, де кожній з одиниць присвячено окремі концепції й теорії. Наукове розуміння тексту в найрізноманітніших вимірах, зокрема соціальнокомунікаційному, неможливе і без урахування одиниць [13]. Ця інформація – про одиниці фонетичного, словотвірного, морфологічного, синтаксичного, лексичного та ін. рівнів – корисна і журналістам-початківцям, і досвідченим практикам, вона представлена в численних монографічних, словниково-довідкових, підручникових тощо працях видатних українських мовознавців І. Огієнка, О. Потебні, Ю. Шевельова, А. Грищенка, Ю. Карпенка, О. Пономарева та багатьох інших.

У тексті / медіатексті як складному утворенні, що суттєво, виокремлюють не тільки одиниці, елементи, а й *компоненти*. Структура тексту розгалужена, у ній взаємодіють *тематична, фактична, інформаційна, логіко-поняттєва, емоційно-експресивна, психологічна, архітектонічна, композиційна та комунікативна* складові. Усе підпорядковано розкриттю макротемати, яка на рівні змісту логічно розгортається у мікротемах з відповідним набором фактів, понять, інформацією, емоційною маркованістю, а на рівні форми втілюється в лінгвальних і паралінгвальних архітектонічних компонентах. Крім того, кожен із зазначених компонентів має авторський і перцептивний варіанти, що зумовлено законом Гумбольдта-Потебні

про об'єктивність суб'єктивності сприйняття. Цю інформацію про будову тексту / медіатексту вважаємо фаховою й дуже важливою як для підготовки журналіста, так і для журналістської практики, оскільки її врахування зумовлює свідомий, контрольований, а тому високопрофесійний підхід до текстотворення [13; 16].

Врахування згаданих уже наукових положень про природу, одиниці, елементи й компоненти тексту / медіатексту та ширше залучення відповідної термінології в науку про соціальні комунікації не тільки сприятиме удосконаленню терміносистеми, а й поліпшить сам пізнавальний процес, наукове розуміння медіатворчості. Так, це може суттєво поглибити вже добре розроблену теорію журналістських жанрів, адже не можна ігнорувати того, що жанрове розрізнення медіатекстів здійснюється здебільшого на основі мовних за своєю природою змістових і формальних характеристик (лінгвальні засоби є носіями і змісту, і форми). Загалом текстознавчі поняття, терміноапарат є суттєвим майже в усіх підрозділах журналістикознавства, оскільки становить обов'язковий інструментарій наукового розуміння творчості, ядром якої є створення й оприлюднення текстів.

Об'єктом усіх журналістикознавчих дисциплін, безсумнівно, є журналістика, предмет різних підрозділів / галузей конкретизується, однак у центрі постійно залишається *журналістський текст*. Наприклад, *історія журналістики* спрямована на вивчення прецедентних текстів з усіма складовими їх породження і сприйняття (суспільно-політичними, культурними, індивідуально-авторськими тощо умовами творення, особливостями функціонування, історичною значущістю й актуальністю для сучасників та ін.), *теорія і практика журналістики* (яка навчальній програмі часто представлена різними фаховими курсами, напр. «Теорія і практика тележурналістики», «Теорія і методика друкованої журналістики», «Журналістський фах», «Засади журналістської творчості») орієнтована на осмислення теоретичних засад підготовки, створення й оприлюднення медіатекстів, висунення гіпотез, обґрунтування концепцій, вироблення рекомендацій щодо цього, а також має прикладний рівень шляхів, методів і прийомів утілення відповідної теорії в журналістській практиці; *медіакритика* спрямована на фахову оцінку якості медійного простору за багатьма критеріями, тобто має безпосередню справу з аналізом медіатекстів. Тому майже весь терміноапарат, наукові напрацювання в галузі медіатекстознавства не просто корисні й допоміжні, а є принциповими та обов'язковими для фахових підходів до створення й інтерпретації текстів.

До речі, у журналістській освіті та науці найактивніше залучали знання про текст, термінологію та виробляли власне бачення особливостей публіцистичного журналістського твору в *літературному редагуванні* [5]. А зараз теорія й прагматика медіатексту набуває особливого значення у зв'язку з вивченням пропаганди й контрпропаганди, розвитком української воєнної журналістики, підготовки спеціалістів, які вміють працювати над розробкою чутливих тем, коректно висвітлювати складні питання, пов'язані з морально-етичними чинниками. Зі сказаного випливає: велика частина текстознавчих понять є одночасно частиною метамови науки про соціальні комунікації. Таких терміноодиниць сотні: *текст, твір, медіатекст, журналістський текст, канонічний текст, прецедентний текст, гіпертекст, типи тексту, патогенний текст, структура тексту, система тексту, дискурс, контекст, макроконтекст, мікроконтекст, підтекст / латентний зміст, інтертекст, горизонтальний контекст, вертикальний контекст, одиниці, компоненти, функції тексту, зміст / контент тексту, авторський варіант структури тексту, перцептивний варіант структури тексту, сенс тексту, ідея тексту, тема / основна тема / макротема тексту, підтема / мікротема / мікросема тексту, розгортання теми, розкриття теми, тематичний компонент тексту, фактичний компонент тексту, інформаційний компонент тексту, логіко-поняттєвий компонент тексту, емоційно-психологічний компонент тексту, архітектонічний*

компонент тексту, якість тексту, стилістика медіатексту, архітектуальність, інтертекстуальність, метатекстуальність, паратекстуальність, інтерпретація тексту та багато інших. Хоча в галузі мовознавства є численні довідково-енциклопедичні джерела, де подано відповідні поняття з надійними дефініціями, лексикографічна робота з конструювання, вироблення пропозицій дублетів до іншомовних (переважно англійських із походження) одиниць, відбору, наукового пояснення нових термінів, укладання словників тощо триває. Ми також долучилися до цього потрібного процесу, запропонувавши деякі термінологічні уточнення й сформувавши словник-мінімум [13, с. 35–51]. Крім того, ми дещо доповнили методологію медіатекстознавства, опрацювавши типи, критерії, схеми аналізу журналістського тексту [13].

Отже, в університетській підготовці журналіста варто враховувати весь гносеологічний потенціал теорії й прагматики медіатексту, більше залучати відповідні наукові положення для інтерпретації різних складових журналістського процесу: від породження / створення медіатексту (причини, умови, мета, завдання, наміри автора та ін.) до оприлюднення (результативність, ефективність реалізації функцій професійних ЗМК, сприяння суспільному благу). Це стосується передусім комплексу дисциплін з різними назвами, об'єднаних проблематикою теорії та практики журналістської творчості (див. Дод.).

Подано невеликий перелік окремих доречних тем, докладно розглянутих у нашому посібнику для журналістів [13]: «Природа і ознаки медіатексту», «Функції медійного тексту», «Комунікативні культуромовні ознаки як обов'язкові в журналістському тексті», «Одиниці медійного тексту», «Структура медіатексту», «Емоційне та неемоційні в медіатексті: засоби вираження та функції», «Типи текстів за формою втілення і способом викладу», «Стильова диференціація текстів», «Специфіка сучасного публіцистичного тексту», «Формально-змістові риси жанрової диференціації медіатекстів», «Різновиди медіатексту крізь призму особливостей його функціонування», «Новітні явища в журналістському текстотворенні».

Запропонований темарій можна пристосувати до вивчення різних видів засобів масової комунікації – газетно-журнальних, радіо, телебачення, онлайн-медіа, – конкретизуючи ключові наукові положення, стрижневі поняття на підставі відповідного емпіричного матеріалу та з урахуванням специфіки усної (за своєю природою первинної) та письмової (графічно втіленої / друкованої) професійної масової комунікації. До того ж ефективність вивчення особливостей медійних творів різного типу значно підвищиться за умови послідовного застосування вже розробленої (зокрема й нами у посібнику «Теоретико-практичні питання текстознавства» [13]) методики аналізу медіатексту (прийоми, критерії, схеми та ін.) Такий підхід сприятиме підвищенню якості підготовки журналістів. Як влучно зауважив В. Різун, «знання про текст є фаховими знаннями для представників багатьох гуманітарних професій, оскільки подібні знання визначають характер діяльності зі словом. Без знань про предмет діяльності немає і самої діяльності (...)» [6, с. 6]. Оскільки природа журналістики пов'язана з мовною діяльністю, вивчення медіатексту в усіх його вимірах залишатиметься постійно актуальним. Серед важливих напрямів є як дослідження чинників підвищення ефективності журналістської творчості та медійної освіти, значущості ЗМК для досягнення суспільного блага, впливу медіатекстів на інтелектуальний рівень аудиторії тощо, так і доволі нові проблеми, пов'язані з потребою висвітлення чутливої (зокрема воєнної, гуманітарної) тематики, генеруванням медіатекстів за допомогою штучного інтелекту, роллю індивідуума в підготовці вербального масмедійного твору.

Висновки та перспективи. Отже, на підставі вивчення сучасного стану підготовки медійників у провідних вишах, аналізу чинних освітніх та робочих програм, найбільш авторитетних підручникових, посібниково-довідкових та ін. джерел, а також враховуючи власний науково-педагогічний досвід у журналістській освіті, з'ясували основні аспекти застосування наукових засад творення й функціонування медійного

тексту в університетському викладанні фахово орієнтованих дисциплін для підвищення якості підготовки сучасного українського журналіста. Оскільки медіаосвіта й наука орієнтовані на осмислення медіатексту як основної соціокомунікаційної ланки, концептуальним у системі журналістських знань є глибоке розуміння *природи*, іманентних і фахово детермінованих *ознак, системи і структури*, основних лінгвальних і паралінгвальних *одиноць, компонентів* медіатексту та явищ, пов'язаних із його просторово-часовими, культурним, політичними тощо обставинами актуалізації.

Потенційне значення результатів полягає в тому, що вони можуть бути корисними і в освітньо-прикладному сенсі, і для осмислення чинників підвищення ефективності журналістської творчості, значущості ЗМК для досягнення суспільного блага, впливу медіатекстів на інтелектуальний рівень аудиторії тощо, а також доволі нових проблем, пов'язаних із висвітленням чутливої тематики, генеруванням медіатекстів за допомогою ШІ.

1. Теоретичні положення з їх ключовими поняттями доречно враховувати й широко застосовувати під час викладання циклів журналістикознавчих дисциплін, у центрі яких як предмет перебуває *текст*. Оскільки ні вивчення *моделей сучасного медіатексту*, ні розгляд його *типових рис*, ні розуміння *методики підготовки тексту та авторських і перцептивних варіантів* його функціонування, ні виявів *авторського «Я»* тощо неможливі без залучення теорії медіатексту.

2. Серед усього багатства розгалуженої терміносистеми лінгвістики, частиною якої є й теорія медіатексту, нами визначено той необхідний і достатній корпус, що сприятиме поліпшенню якості наукової інтерпретації сучасної журналістської творчості.

3. Запропоновано методику інтегрування в медіаосвіту суттєвих тут медіатекстознавчих положень, терміноокреслень, сформовано темарій, перелік питань, що значно поліпшать інструментарій викладання й наукового розуміння тексту в соціокомунікаційній системі.

Як бачимо, теорія медіатексту має значний гносеологічний потенціал у журналістській освіті, а отже, в забезпеченні якості професійної медіадіяльності. З огляду на динамічність медіапростору та науки про нього, потребу вдосконалення її метамови й теорії, інтерпретації нових реалій, відображених у медіатворах, текстотворча проблематика в різних її аспектах залишатиметься перспективною.

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
2. Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика проведення лінгвістичного аналізу тексту. К., 1984. 120 с.
3. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту. К.: Знання, 2008. 423 с.
4. Радзівєвська Т. В. Комунікативно-прагматичні аспекти текстотворення: дис... д-ра філол. наук: 10.02.15. НАН України, Ін-т укр. мови. К., 1999. 390 арк.
5. Різун В. В. Літературне редагування. К.: Либідь, 1996. 236 с.
6. Різун В. В., Мамалига А. І., Феллер М. Д. Нариси про текст. Теоретичні питання комунікації і тексту. К.: РВЦ «Київський університет», 1998. 336 с.
7. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
8. Серажим К. С. Текстознавство. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 527 с.
9. Сизонов Д. Ю. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. *Studia Linguistica*. 2013. Вип. 7. С. 389–392.
10. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт, О. І. Скопненко, Г. М. Сjuta, Т. В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2000. 1018 с.
11. Українська мова: Енциклопедія / редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. К.: Українська енциклопедія, 2004. 752 с.
12. Черниш О. А. Сутнісні характеристики понять «медіадискурс» та «медіатекст» у сучасній медіалінгвістиці. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2013. № 118. С. 309–313.

13. Шаповалова Г. В., Шебештян Я. М. Теоретико-практичні питання текстознавства. Ужгород : Гражда, 2016. 100 с.

14. Шаповалова Г., Шебештян Я. Український медіатекст як невід’ємна частина сучасного публіцистичного мовлення. Мова. Суспільство. Журналістика: Збірник матеріалів і тез XXIV міжнародної науково-практичної конференції з проблем функціонування й розвитку української мови «Мова. Суспільство. журналістика» (Київ, 2 листопада 2018). К., 2018. С. 63–65.

15. Шаповалова Г., Шебештян Я. Проблема визначення статусу блогу в системі публіцистичних / журналістських творів. Мова. Суспільство. Журналістика: Збірник матеріалів і тез XXIII міжнародної науково-практичної конференції з проблем функціонування й розвитку української мови «Мова. Суспільство. журналістика» (Київ, 6 квітня 2017). К., 2017. С. 101–103.

16. Шаповалова Г., Шебештян Я., Путрашик В. Засади лінгвістичного аналізу медіатексту. *Communications and Communicative Technologies*. Вип. 23. 2023. С. 41–46.

17. Шебештян Я., Шаповалова Г. Відображення місцевого колоритиву сучасних закарпатських медіатекстах. Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття: монографія. За заг. ред. Ю. М. Бідзілі, Г. В. Шаповалової, Я. М. Шебештян. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 470–496.

18. Шебештян Я., Шаповалова Г. Ознаки тексту як універсальна категорія для творів усіх стилів і жанрів. *Мова. Суспільство. Журналістика*: Збірник матеріалів і тез XXI міжнародної науково-практичної конференції з проблем функціонування і розвитку української мови «Мова. Суспільство. Журналістика» (Київ, 3 квітня 2015). К.: Видавець Паливода А. В., 2015. С. 101–104.

19. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики. К.: АртЕк, 1998. 336 с.

20. Martin Paul Eve. *Theses on the Metaphors of Digital-Textual History*. Redwood City: Stanford University Press, 2024. 436 p.

ДОДАТКИ

Додаток 1. «Зв’язок медіатекстознавчих понять і журналістських дисциплін»³

Цикл дисциплін	Назви дисциплін	Необхідні медіатекстознавчі поняття / терміни
Історія журналістики	«Історія української журналістики», «Зарубіжна журналістика: історія, теорія, сучасна практика», «Українська публіцистика: історія і сучасність» (ЛНУ ім. Івана Франка https://surl.lt/wbdesx)	Текст, твір, просторово-часовий континуум, умови творення тексту, дискурс, текстуальність, прецедентний текст, твір, жанр тексту, стилістика тексту, медіатекст, журналістський текст, публіцистичний текст, патогенний текст, контекст, макротекст, інтертекст, підтекст, компоненти тексту, зміст твору, контент, ідея твору, тема, макротема, мікротема, розкриття теми, розгортання теми, тематичний компонент, тип тексту, опис, роздум, розповідь, канонічний текст, перцепція тексту, авторський варіант структури тексту, перцептивний варіант структури тексту, інтерпретація реалій у тексті, архітектоніка твору, композиція тексту
	«Світ медій: історія розвитку та вчень» (СумДУ https://surl.li/xkezrn)	
	«Історія української журналістики», «Історія зарубіжної журналістики» (УжНУ https://surl.li/opwgjc)	
	«Теорія та історія соціальних комунікацій», «Історія української журналістики», «Історія зарубіжної журналістики» (ДНУ імені Олеся Гончара https://surl.li/rqfbfc)	

³ інформацію про назви обов’язкових освітніх компонентів подано за актуальними на 2024/2025 н. р. ОП провідних університетів України; усі дисципліни об’єднано в цикли відповідно до їх фундаментальної ролі; необхідні текстознавчі поняття становлять мінімум із можливого

Теорія і практика журналістики	«Фундаментальна фахова підготовка з журналістики та соціальної комунікації», «Фундаментальна фахова підготовка», «Тематика сучасних медій», «Професійний самоаналіз та медіакритика», «Суспільствознавство і медіакритика», «Медіавиробництво: контент», «Медіавиробництво: продукт», «Медіавиробництво з журналістики та соціальної комунікації: контент за вибором», «Медіавиробництво з журналістики та соціальної комунікації: продукт за вибором» (Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка https://surli.cc/ouzora)	Текст, твір, медіатекст, журналістський текст, природа тексту, ознаки тексту, одиниці тексту, функції медіатексту, жанр медіатексту, стилістика тексту, компоненти тексту, дискурс, текстуальність, патогенний текст, контекст, макротекст, інтертекст, підтекст, компоненти тексту, зміст твору, ідея твору, тема, макротема, мікротема, розкриття теми, розгортання теми, індуктивне розгортання теми, дедуктивне розгортання теми, тематичний компонент, тип тексту, опис, роздум, розповідь, перцепція тексту, авторський варіант структури тексту, перцептивний варіант структури тексту, інтерпретація реалій у тексті, текстема, модель тексту, аналітичний текст, інформаційний текст, публіцистично-художній текст, усний текст, монологічний текст, діалогічний текст, друкований текст, лінгвально-паралінгвальні складові тексту, аналіз тексту, комунікативні культуромовні ознаки тексту, ясність тексту, точність тексту, логічність тексту, правильність тексту, нормативність тексту
	«Соціальні комунікації та комунікаційні технології», «Вступ до журналістики», «Текст і комунікація», «Ефірна журналістика: фото та відеоконтент», «Теорія і методика журналістської творчості: інформаційні та аналітичні жанри», «Інфографіка і цифровий сторітелінг», «Журналістська майстерність», «Цифрова журналістика: медіакритичні студії», «Зарубіжна журналістика: історія, теорія, сучасна практика», «Аудіовізуальний контент», «Українська література і журналістика», «Теорія і методика журналістської творчості: художньо-публіцистичні жанри», «Теорія і методика журналістської творчості: проблематика журналістських виступів», «Українська публіцистика: історія і сучасність», «Конвергентна журналістика: методики творчості і технології» (ЛІНУ ім. Івана Франка https://surl.lt/wbdesx)	
	«Основи масової комунікації», «Основи журналістики», «Засади літературної творчості», «Воєнна журналістика», «Теорія і практика друкованої журналістики», «Теорія і практика радіожурналістики», «Теорія і практика тележурналістики», «Теорія і практика онлайн-журналістики», «Засади медіакритики» (УжНУ https://surl.li/opwgjc)	
	«Теорія масової комунікації та інформації», «Теорія, методика і практика журналістської творчості», «Сучасний літературний процес», «Сучасні політичні та суспільні цінності в комунікації», «Інформаційні жанри», «Аналітична журналістика», «Художньо-публіцистичні жанри», «Репортерська праця», «Журналістське розслідування», «Медіапроблематика й тематичні тренди», «Сценарна майстерність і режисура», «Радіовиробництво та подкастинг», «Телевиробництво», «Газетно-журнальне виробництво», «Кросмедійне виробництво та інтернет журналістика» (СумДУ https://surl.li/xkezrn)	

	«Вступ до спеціальності», «Теорія та історія соціальних комунікацій», «Теорія масової комунікації», «Професійні стандарти журналістської діяльності», «Газетно-журнальне виробництво», «Сучасна світова медіасистема», «Аудіовізуальний практикум», «Моделі телерадіомовлення: генеза і сучасний стан», «Лінгвістичні концепти медійного дискурсу», «Специфіка онлайнової комунікації», «Політична журналістика», «Журналістська деонтологія», «Мультимедійна журналістика», «Інформаційно-аналітична діяльність засобів масової комунікації» (ДНУ імені Олеся Гончара https://surl.li/rqfbfc)	
--	--	--

UDC 070+81:37.016

POTENTIAL OF MEDIA TEXT THEORY IN TEACHING JOURNALISM DISCIPLINES

Shebeshtian Yaroslava, PhD, Associate Professor,
ORCID – <https://orcid.org/0000-0002-3003-5218>;

Shapovalova Halyna¹, PhD, Associate Professor,
ORCID – <https://orcid.org/0000-0001-8935-5673>.
Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine.

¹ Corresponding author Shapovalova H., e-mail: halyna.shapovalova@uzhnu.edu.ua

Article received by the editorial office on 09/23/2025

Submitted after editing on 09/30/2025

Recommended for publication on 11/06/2025

Citation: Shebeshtian, Y. & Shapovalova, H. (2025). Potential of Media Text Theory in Teaching Journalism Disciplines. *Obraz*, 3 (49), 178–189. [https://doi.org/10.21272/Obraz.2025.3\(49\)-178-189](https://doi.org/10.21272/Obraz.2025.3(49)-178-189)

Introduction. Existential challenges dictate the need for high-quality Ukrainian journalism, and therefore, the understanding of tools for improving modern media and training specialists.

Relevance and purpose. The need to improve the work of Ukrainian media specialists by improving media education determines the relevance of the study. The purpose of the study is to study the possibilities of applying the theory of media text in teaching journalism disciplines to improve the quality of university training of a modern Ukrainian journalist.

Methodology. The main methods of exploration are general scientific methods of the empirical level, useful for clarifying the features of the components of the theory of the text, the specifics of educational courses, establishing a list of core concepts, etc. Analytical and synthetic processing of the material was carried out using analysis and synthesis, abstraction and generalization, as well as based on taking into account one's own scientific and pedagogical experience. The need to express scientific assumptions, hypothetical reasoning led to the use of axiomatic and hypothetical-deductive methods.

Results. Conceptual in the system of journalistic knowledge is the understanding of the nature, features, system and structure, units, components of the media text and phenomena related to the circumstances of its actualization. We have established that the relevant theoretical provisions should be applied in journalism disciplines focused on media text; we have identified the necessary and sufficient corpus of concepts important for the scientific interpretation of journalistic creativity; we have proposed a methodology for integrating textual provisions and terms into media education; we have formed a subject.

Conclusions. Since the nature of journalism is related to linguistic activity, the study of media text is relevant. Improving the methodological principles of teaching journalistic disciplines,

taking into account the possibilities of media text studies, determines the novelty of the research. The potential value of the results lies in the fact that they are useful in an educational and applied sense, for understanding the factors of increasing the efficiency of media creativity, the social significance of the media, in solving problems related to covering sensitive topics, generating media texts using AI, etc.

Keywords: *text, media text, text theory, media text studies, epistemological potential, teaching methodology, journalistic education, quality of journalism.*

1. Ganych, D. I., Oliynyk, I. S. (1985), Dictionary of Linguistic Terms. Kyiv: Vyshcha Shkola, 360 p.
2. Kovalyk, I. I., Matsko, L. I., Plyushch, M. Ya. (1984), Methodology for conducting linguistic analysis of text. Kyiv. 120 p.
3. Kochan, I. M. (2008), Linguistic analysis of the text. Kyiv: Znannya. 423 p.
4. Radziyevska, T. V. (1999), Communicative and pragmatic aspects of text creation: dissertation of Dr. Philology: 10.02.15. NAS of Ukraine, Institute of Ukrainian Language. Kyiv. 390 p.
5. Rizun, V. V. (1996), Literary Editing. Kyiv: Lybid. 236 p.
6. Rizun, V. V., Mamalyha, A. I., Feller, M. D. (1998), Essays on the text. Theoretical issues of communication and text. Kyiv: Kyiv University RC. 336 p.
7. Selivanova, O. (2006), Modern linguistics: terminological encyclopedia. Poltava: Dovkillya-K. 716 p.
8. Serazhim, K. S. (2008), Textology. Kyiv: Publishing and Printing Center «Kyiv University». 527 p.
9. Sizonov, D. Yu. (2013), Media text and media discourse in the modern media space. *Studia Linguistica*, vol. 7, pp. 389–392.
10. Dictionary of foreign words (2000) / compiled by Pustovit, L. O., Skopnenko, O. I., Syuta, G. M., Tsybalyuk, T. V. Kyiv: Dovira. 1018 p.
11. Ukrainian language: Encyclopedia (2004) / edited by Rusanivskyi, V. M., Taranenko, O. O. (co-chairs), Zybalyuk, M. P. and others. Kyiv: Ukrainian Encyclopedia. 752 p.
12. Chernysh, O. A. (2013), Essential characteristics of the concepts of «media discourse» and «media text» in modern media linguistics. *Scientific notes. Series: Philological sciences (linguistics)*, No. 118, pp. 309–313.
13. Shapovalova, H. V., Shebeshtian, Ya. M. (2016), Theoretical and practical issues of textual studies. Uzhhorod: Grazhda. 100 p.
14. Shapovalova, H., Shebeshtian, Ya. (2018), Ukrainian media text as an integral part of modern journalistic speech. *Language. Society. Journalism: Collection of materials and abstracts of the XXIV international scientific and practical conference on the problems of functioning and development of the Ukrainian language «Language. Society. Journalism»* (Kyiv, November 2, 2018). Kyiv, pp. 63–65.
15. Shapovalova, H., Shebestian, Ya. (2017), The problem of determining the status of a blog in the system of journalistic / journalistic works. *Language. Society. Journalism: Collection of materials and theses of the XXII International Scientific and Practical Conference on the Problems of the Functioning and Development of the Ukrainian Language «Language. Society. Journalism»* (Kyiv, April 6, 2017). Kyiv, pp. 101–103.
16. Shapovalova, H., Shebestian Ya., Putrashik, V. (2023), Principles of linguistic analysis of media text. *Communications and Communicative Technologies*, vol. 23, pp. 41–46.
17. Shebeshtian, Ya., Shapovalova, H. (2021), Reflection of local color in modern Transcarpathian media texts. *Linguistic and extralingual aspects of communication in the multicultural environment of Transcarpathia: monograph*. Edited by Bidzlya, Yu. M., Shapovalova, H. V., Shebeshtian, Ya. M. Uzhhorod: RIK-U, pp. 470–496.
18. Shebeshtian, Ya., Shapovalova, H. (2015), Text features as a universal category for works of all styles and genres. *Language. Society. Journalism: Collection of materials and abstracts of the XXI international scientific and practical conference on the problems of functioning and development of the Ukrainian language «Language. Society. Journalism»* (Kyiv, April 3, 2015). Kyiv: Publisher Palyvoda A. V., pp. 101–104.
19. Shtern, I. B. (1998), Selected topics and lexicon of modern linguistics. *Encyclopedic dictionary for specialists in theoretical humanitarian disciplines and humanitarian informatics*. Kyiv: ArtEk. 336 p.
20. Martin, Paul Eve (2024), *Theses on the Metaphors of Digital-Textual History*. Redwood City: Stanford University Press. 436 p.